

Met een kotter op schelpenvangst in de Noordzee

E. Blanken

De laatste vier jaar heb ik elk jaar een reisje gemaakt met een kotter uit Stellendam. Met een kotter vist men voornamelijk op tong en schol. De boot is daartoe uitgerust met twee armen, de bommen, één aan elke kant van het schip. Hieraan zijn de netten bevestigd. Tijdens het vissen worden deze netten over de zeebodem gesleept, zodat behalve vis ook schelpen omhooggehaald worden. De vangst van een zogenaamde 'trek', welke ongeveer twee uur duurt, wordt op het dek uitgestort. Hierna vindt het uitzoeken en sorteren plaats. Ik hielp dan een handje mee met een 'scherp?' oog voor de schelpen. Hetgeen niet commercieel bruikbaar is wordt, meestal dood, over boord gespoten. Het is nodeloos te zeggen, dat op deze manier nogal wat bodemfauna wordt vernietigd. Ik veroordeel daarmee deze vorm van visserij niet, maar constateer alleen het onweerlegbare feit.

Wanneer u in gedachten een rechte lijn trekt van de Waddeneilanden over de Noordzee naar Engeland en u doet hetzelfde van de Zeeuwse eilanden, dan hebt u ongeveer een idee van het gebied dat door deze kotter wordt bezocht.

Afb. 1 Met enig geluk kunnen zowel van de Noordhoren - *Neptunea antiqua* (L.), als van de Wulk - *Buccinum undatum* L. fraaie exemplaren bemachtigd worden. De Noordhorens (bovenste rij) variëren in kleur van wit via geel tot reebruin, waarbij de binnenzijde van de mond dan wit tot geel kan zijn. Bij de Wulken (onderste rij) treffen we soms exemplaren met een gele of violet-paarse binnenzijde van de mond. (zie tekst)

Tijdens mijn vier reizen heb ik verschillende soorten schelpen verzameld. In het staatje op deze en volgende bladzijde vermeld ik uitsluitend het materiaal, dat levend of vers dood met vleesresten werd verzameld.

Soorten tweekleppigen:	aantallen	data:	plaatsen:
<i>Donax vittatus</i> (Da Costa, 1778)	10	18.10.83	2° 58' O.L. - 52° 25' N.B.
<i>Chamelea gallina striatula</i> (Da Costa, 1778)	26	25.08.81	2° 40' O.L. - 53° 5' N.B.
<i>Venerupis senegalensis</i> (Gmelin, 1791)	1	08.09.80	3° 15' O.L. - 52° 24' N.B.
<i>Spisula elliptica</i> (Brown, 1827)	zeer alg.	20.09.92	2° 30' O.L. - 52° 50' N.B. (Jim Howe Bank)
<i>Spisula solida</i> (Linné, 1758)	zeer alg.	21.09.82	2° 15' O.L. - 53° 7' N.B.
<i>Mactra corallina cinerea</i> Montagu, 1803	4	08.09.80	3° 15' O.L. - 52° 24' N.B.
<i>Striarca lactea</i> (Linné, 1758)	1	08.09.80	3° 15' O.L. - 52° 24' N.B.
<i>Pecten maximus</i> (Linné, 1758)	7	27.08.81	3° 40' O.L. - 52° 10' N.B.
<i>Aequipecten opercularis</i> (Linné, 1758)	tamelijk alg.	08.09.80	3° 15' O.L. - 52° 24' N.B.
<i>A. opercularis</i> var. <i>lineata</i> Da Costa, 1778	14	08.09.80	3° 15' O.L. - 52° 24' N.B.
<i>Laevicardium crassum</i> (Gmelin, 1791)	24	25.08.81	2° 40' O.L. - 53° 5' N.B.
<i>Barnea candida</i> (Linné, 1758)	20	09.09.80	2° 45' O.L. - 52° 35' N.B. (in stukken veen)
<i>Ensis siliqua</i> (Linné, 1758)	2	27.08.81	2° 40' O.L. - 53° 5' N.B.
<i>Ensis arcuatus</i> (Jeffreys, 1865)	10	26.08.81	2° 30' O.L. - 53° 15' N.B.
Soorten buikpotigen:			
<i>Euspira catena</i> (Da Costa, 1778)	22	19.10.83	3° 15' O.L. - 52° 50' N.B.
<i>Euspira poliana</i> (Della Chiaje, 1830)	12	09.09.80	2° 45' O.L. - 52° 35' N.B. (uit maag van kamsterren)
<i>Buccinum undatum</i> Linné, 1758	zeer alg.	08.09.80	3° 15' O.L. - 52° 24' N.B.
<i>Neptunea antiqua</i> (Linné, 1758)	6	20.09.82	2° 30' O.L. - 52° 48' N.B.
<i>Sipho gracilis</i> (Da Costa, 1778)	2	22.09.82	2° 30' O.L. - 52° 45' N.B. (Smith Knoll Bank)

Afb. 2 Een greep uit de soorten die men op tochten met een vissersboot tegen kan komen:

1 - Eikapsel van de Tepelhoorn, *Euspira catena* (Da Costa), 2 - Tepelhoorn, *Euspira catena* (Da Costa), 3 - Glanzige Tepelhoorn, *Euspira poliana* (Della Chiaje), 4 - Tapijtschelp, *Venerupis senegalensis* (Gmelin), 5 - Slanke noordhoorn, *Sipho gracilis* (Da Costa), 6 - Witte boormossel, *Barnea candida* (Linné), 7 - Zaagje, *Donax vittatus* (Da Costa), 8 - Stevige strandschelp, *Spisula solida* (Linné), 9 - Ovale strandschelp, *Spisula elliptica* (Brown), 10 - Tafelmesheft, *Ensis siliqua* (Linné), 11 - Grote zwaardschede, *Ensis arcuatus* (Jeffreys), 12 - Grote strandschelp, *Mactra corallina cinerea* (Montagu), 13 - Noorse hartschelp, *Laevicardium crassum* (Gmelin).

Soorten koppotigen:	aantallen:	data:	plaatsen:
<i>Sepia officinalis</i> Linné, 1758	*)	19.10.83	3° 15' O.L. - 52° 50' N.B.
<i>Loligo forbesi</i> Steenstrup, 1856 **)	3	21.09.82	2° 15' O.L. - 53° 7' N.B.

*) De zeekat, *Sepia officinalis*, wordt door de vissers bewaard voor de Chinese restaurants. Aantallen moeilijk te schatten; 40 à 50 per reis van 5 dagen.

**) Het is met enig voorbehoud, dat ik *Loligo forbesi* noem, daar verwarring met *Loligo vulgaris* Lamarck, 1798 zeer wel mogelijk is.

Resumerend kan men toch eigenlijk wel zeggen, dat dit gedeelte van de Noordzee tamelijk arm is aan soorten en aantallen. Vooral als men bedenkt, dat de gegeven aantallen de totale oogst van vier reizen omvatten. Uitzonderingen vormen *Buccinum undatum*, *Spisula elliptica* en *Spisula stolidus*. Ook *Aequipeecten opercularis* is op bepaalde plaatsen (Bruine Bank) tamelijk algemeen. De meest bijzondere vondsten zijn *Neptunea antiqua* en *Sipho gracilis*, levend! Dit zijn zeer algemene soorten in de noordelijke Noordzee, maar zeldzaam in het zuidelijk deel.

Volledigheidshalve moet ik nog opmerken, dat de tijd ontbrak om de vangst van elke trek volledig te onderzoeken. Daardoor is het zeer wel mogelijk, dat kleine soorten aan de aandacht zijn ontsnapt, maar ik heb toch de indruk, dat dat er niet veel zijn.

Voor alle duidelijkheid dient nog vermeld te worden dat de genoemde soorten natuurlijk niet precies op die ene bepaalde positie en op die ene bepaalde datum gevonden werden. *Buccinum undatum* werd bijvoorbeeld overal gevonden. De genoemde data zijn die zoals zij in mijn collectie zijn opgenomen. Alle overige schelpen met afwijkende data zitten in de ruilcollectie.

Het vissen met de kotter gebeurt uitsluitend op harde zeebodem, omdat de netten zich in een zachte modderbodem zouden vasttrekken. De diepte variëert van 18 tot 24 vadem, d.i. ongeveer 28 tot 38 m. Op sommige plaatsen is de zeebodem bedekt met een dikke laag dode oesterschelpen. Dat is met name het geval op de 'Engelse Banken', die zich ongeveer 30 mijl uit de kust van het Engelse graafschap Norfolk bevinden en zich in noordwestelijke richting uitstrekken. Ik heb geen idee hoe deze daar komen; misschien overblijfselen van oesterbanken uit een periode dat de zee ondieper was? Wellicht kan iemand daarover wat meer vertellen.

Buccinum undatum wordt in grote aantallen gevonden, maar nagenoeg alle schelpen zijn kapot, hoewel het levende dier erin zit. Het is zelfs zo dat een onbeschadigd exemplaar voor de collectie zeer moeilijk is te vinden. Ik wijd dat aan het feit, dat de zeebodem week in, week uit door de verschillende vissersboten wordt omgeploegd. Zonder overdrijving durf ik te stellen, dat de bewoners van bepaalde gedeeltes van de zeebodem al vele malen op het dek van een kotter hebben gelegen.

Sommige wulken hebben een fraai gekleurde mondopening, variërend van diep violet tot diep rose of geel. Volgens Tom Pain te Londen, auteur van artikelen over o.a. *Buccinum* in La Conchiglia, wordt dit als volgt veroorzaakt. Normaal heeft het gedeelte van de mantel dat het binnenste laagje van de mondopening afscheidt - aan de oppervlakte dus - geen pigment-producerende cellen. Soms echter bevat dit mantedeelte wel pigment-producerende cellen en dit veroorzaakt de gekleurde mondopening. Voor zover bekend, wordt dit niet door milieu of voedsel veroorzaakt. Aldus de heer Pain.

Naast vis en schelpen komt er ook een grote verscheidenheid van andere artikelen naar boven. Beenderen, al of niet fossiel, mammoetkies - deze vooral op de Bruine Bank welke op ongeveer 40 mijl uit de kust en daaraan evenwijdig over een grote afstand loopt -, aardewerk, katrollen van zeilschepen, vliegtuigbommen (zelden gelukkig) en zelfs een vliegtuigmotor, compleet met propeller. Het zal duidelijk zijn, dat de bemanning niet zo blij is met dergelijke vangsten wegens schade aan de netten en een aanzienlijke hoop verloren tijd.

Afb. 3 Kotter in volle zee. Foto Ministerie van Landbouw en Visserij.

Van de overige diergroepen, die kunnen worden aangetroffen, zijn de krabben, zoals de noordzeekrab, *Cancer pagurus* L., en de helmkrab *Corystes cassivelaunus* (Pennant), maar ook zeesterren, zoals de gewone zeester *Asterias rubens* L., en de kamster, *Astropecten irregularis* (Pennant), talrijk vertegenwoordigd. Ook de purperen zeeklit, *Spatangus purpureus* O.F. Müller heb ik enkele malen levend en onbeschadigd gevonden. Vissen hadden niet zo zeer mijn belangstelling, maar naast tong, schol en schar kan ik nog noemen de hondshaai, de rog, de geep, de grote en de kleine pieterman, de poon en de zeeduivel. Als bijzonderheid van deze diergroep nog de zonnevis, *Zeus faber* L.

Een ieder kan ik aanbevelen eens een 'reisje' met een kotter te maken. Een verzamelaar vindt altijd wel wat van zijn gading. De visserij is een wereld apart, zeker voor iemand zoals ik, die gewend is aan een baan van 8 tot 5 uur. Het weer is wel van invloed. Bij windkracht 9, zoals op de tochten van 1982 en 1983 was het een natte boel aan dek, terwijl dan ook het zich verplaatsen soms aanzienlijke moeilijkheden oplevert. Zelf heb ik geen last van zeeziekte, maar heeft men dat wel, dan kan ik me voorstellen, dat zo'n reis minder aangenaam is.

Tenslotte nog dit. Het is niet zo moeilijk een schipper bereid te vinden u mee te nemen. Een simpele oplossing is om het telefoonboek van een vissersplaats ter hand te nemen en te zoeken naar een naam met de vermelding zeevisser erachter. Dan hem maar bellen en vertellen, wat men wil. Met opzet heb ik in dit artikel naam en toenaam van 'mijn' kotter achterwege gelaten, dit om mijn gastheer voor een wellicht al te grote toeloop te vrijwaren.

LITERATUUR

CAMPBELL, A.C. 1977, Elseviers gids van strand en kust, Amsterdam.

ENTROP, Bob, 1972, Schelpen vinden en herkennen, Zutphen.

PAIN, Tom, 1979, The genus *Buccinum* Linné, 1758 in Western Europe. *La Conchiglia*, jg. XI, no. 126-127.

TEBBLE, Norman, 1966, British bivalve seashells, London.

Ook voor dit artikel zijn de schelpenfoto's gemaakt door de heer Th. Strengers, waarvoor onze hartelijke dank.
Red.